

ПОЛІЩУК
Ольга Володимирівна
polischuk77@meta.ua

УДК 338.012

ПОНЯТТЯ ВИТРАТ, ЇХ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВИТРАТИ

CONCEPTS OF COSTS, THEIR ECONOMIC CONTENT, FACTORS OF THE EFFECT ON COSTS

к.ю.н., доцент, Національна академія статистики, обліку та аудиту

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(1\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(1).7)

POLISHCHUK Olha Volodymyrivna – PhD in Law, Associate Professor, National Academy of Statistics, accounting and audit

У статті досліджено поняття витрат, їх економічний зміст, визначено фактори впливу на витрати підприємства в Україні. Досліджено ряд класифікацій витрат, що запропоновані різними авторами, визначено їх особливості. Наведено основні шляхи оптимізації витрат підприємств. Запропоновано авторську класифікацію витрат. Наведено основні напрями оптимізації витрат підприємств України. Відповідне дослідження дасть змогу вирішити низку проблем зі зменшення витрат для підприємств молочно-консервної галузі та інших галузей національної економіки.

* * *

В статье исследовано понятие расходов, их экономическое содержание, определены факторы влияния на затраты предприятия в Украине. Исследован ряд классификаций расходов, предложенные различными авторами, определены их особенности. Приведены основные пути оптимизации расходов предприятий. Предложена авторская классификация затрат. Приведены основные направления оптимизации затрат предприятий Украины. Соответствующее исследование позволит решить ряд проблем по уменьшению расходов для предприятий молочно-консервной отрасли и других отраслей национальной экономики.

* * *

The topic being researched is relevant, because in the current market conditions, improving the competitiveness and efficient activity of domestic enterprises compels them to find effective methods of managing their business activities.

The article examines the concepts of costs, their economic content, determines the factors of influence on the costs of the enterprise in Ukraine. A number of cost classifications proposed by different authors are investigated and their peculiarity is determined. The main ways to optimize the costs of enterprises. Author's classification of costs is suggested. The main directions of cost optimization of Ukrainian enterprises are given. Adequate research will help solve a number of cost-cutting problems for dairy businesses and other sectors of the national economy.

The purpose of the paper is the substantiation of measures to improve cost management in the enterprise in order to increase its effective activity.

Costs and optimization of their level per unit of production is an important factor in improving the efficiency of the enterprise, while at the same time improving its competitiveness. Managers and managers are increasingly paying attention to the efficiency of resource use, their rational allocation in order to reduce the costs of production and economic activity, which, as a reserve for increasing the profitability of such activities is the key to financial stability and development of the enterprise

Thus, considering the different classifications of factors that affect costs, it is important to emphasize that there is a synergistic effect. This is due to the fact that by influencing the competitiveness of products, factors change each other. High competitiveness of the enterprise is a guarantee of high profit in market conditions. In doing so, the company aims to achieve a level of competitiveness that will help it to function effectively over a long period. Management of the factors provided provides for the use of a number of measures for the systematic improvement of products, the constant search for new channels of sales, new customer groups, ways to improve service, advertising and more.

Ключові слова: витрати, потенціал, фактори, економіка, господарська діяльність, фактори впливу

Ключевые слова: расходы, потенциал, факторы, экономика, хозяйственная деятельность, факторы влияния

Keywords: costs, potential, factors, economy, economic activity, factors of influence

ВСТУП

Досліджувана тема є актуальною, оскільки у сучасних умовах ринку підвищення конкурентоспроможності та ефективної діяльності вітчизняних підприємств змушує їх до пошуку ефективних методів управління господарською діяльністю. Для забезпечення успішної діяльності підприємств в умовах негативних наслідків фінансово-економічної кризи особливу увагу необхідно приділити розробці та реалізації ефективних методів стосовно управління витратами. Управління витратами є однією з основних складових управління діяльністю підприємств. Суттю управління

витратами є те, що ефективно використання ресурсів підприємства неможливе без цілеспрямованого впливу на формування витрат, контролю за їх рівнем та економічного стимулювання їх зниження. Вміння ефективно управляти витратами та отримувати від них максимальний результат є вирішальним чинником стабільності функціонування підприємства у ринкових умовах господарювання.

Необхідність дослідження проблеми управління витратами пояснюється низкою чинників: зниження витрат разом зі збільшенням обсягів виробництва є одним із джерел збільшення прибутку; завдяки ефектив-

ному управлінню витратами можна досягти високої конкурентоспроможності як продукції, так і підприємства; налагоджена система управління витратами дозволить збільшити кількість інвестицій в діяльність підприємств тощо. Тому питання управління витратами є актуальними для сучасних підприємств.

Дослідженням теоретичних засад і розробкою методичних підходів до управління витратами займалися як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці як: П.Й. Атамас, М.А. Болух, В.З. Бурчевський, Н.М. Бондаренко, Ф.Ф. Бутинець, В.В. Голомб, Т.О. Дзюба, І.Є. Давидович, В.М. Добровський, О.М. Збиранник, Г.В. Козаченко, Ю.С. Цал-Цалко та інші.

Однак на сьогодні бракує публікацій з проблеми створення ефективних систем управління витратами, які враховували б специфіку підприємств молочно-консервної галузі промисловості і умови її діяльності. Що зумовлює необхідність проведення нового наукового дослідження.

МЕТА роботи – обґрунтування заходів із вдосконалення управління витратами на підприємстві з метою підвищення його ефективної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використані загальнонаукові та специфічні методи дослідження: теоретичне узагальнення і порівняння (визначення сутності понять «витрати», «управління витратами»), структурно-логічний аналіз (у дослідженні методів управління витратами); фінансово-економічний аналіз (для дослідження організаційно-економічної діяльності підприємства); графічний (для наочного представлення результатів дослідження).

РЕЗУЛЬТАТИ

Діяльність будь-якого підприємства обумовлена отриманням прибутку, досягненням максимального ефекту від своєї діяльності, що неможливо без ефективного управління ним. Саме тому управлінці та менеджери приймають рішення на основі реальних даних, що відображають фінансовий стан підприємства. Важливим підґрунтям для ефективного управління є інформація про витрати, доходи та фінансові результати [1, с. 392].

Витрати та оптимізація їх рівня на одиницю продукції є важливим чинником підвищення ефективності діяльності підприємства, і водночас – підвищення його конкурентоспроможності. Менеджери та управлінці все більшу увагу приділяють ефективності використання ресурсів, їх раціональному розподілу з метою зниження витрат виробничо-господарської діяльності, що як резерв підвищення прибутковості такої діяльності є запорукою фінансової стабільності та розвитку підприємства [2, с. 5].

Практика господарювання на підприємствах вказує на те, що витрати сьогодні – суто об'єкт обліку, тоді як ринкові умови вимагають обов'язкового розгляду їх як об'єкта управління. Розглядаючи поняття витрат у цьому аспекті, найперше слід визначити їх сутність, завдання та роль у забезпеченні ефективності виробничо-господарської діяльності промислового підприємства [2, с. 6].

Будь-яка діяльність господарюючого суб'єкта пов'язана з витратами матеріально-речових, трудових та

інших ресурсів, цінність яких визначається на ринку. У системі управління підприємством головним об'єктом є процес обліку витрат господарської діяльності загалом та у розрізі їх видів, цілей, періодів виконання.

Наявність різних точок зору щодо сутності витрат обумовлена різними підходами у поглядах на природу економічного буття взагалі і виробничого процесу зокрема. Можна виділити два основоположних підходи.

Перший базується на розумінні господарського життя з позицій трудової теорії вартості, яка передбачає взаємодію у процесі виробництва трьох основних факторів (робочої сили, предметів праці та засобів праці) з відповідною інтерпретацією поняття вартості, її складових і структури. Даний підхід переважав у розумінні сутності економічного життя у вітчизняній науці та практиці, відповідно відбувався процес формування поглядів на поняття витрат виробництва і у бухгалтерській сфері.

Другий підхід базується на ресурсному розумінні природи господарства, передбачаючи обмеженість всіх видів ресурсів та альтернативність варіантів їх застосування. Даний підхід передбачає, що місце та роль витрат розглядається та розкривається у прикладному аспекті як складовий елемент ціни, яка формується у ринковій системі на основі зміни попиту та пропозиції [3, с. 162].

Існують різні теорії трактування [4, с. 362] сутності витрат діяльності підприємства за своєю економічною сутністю, галузевою ознакою та іншими напрямками, які відображені на рис. 1.

Більшість економістів вважають, що витрати – це обґрунтоване умовами господарської діяльності споживання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Під економічними операційними витратами розуміють суму грошей, яку можна отримати за найвигіднішого з усіх можливих альтернативних варіантів використанні ресурсів.

На думку автора, найбільш повним є наступне визначення: витрати операційної діяльності – витрати підприємства, пов'язані з його основною (спрямованою на виробництво або реалізацію продукції, товарів, робіт, послуг, що є головною метою створення підприємства і забезпечує основну частку його доходу) діяльністю, а також операціями, які її забезпечують або спричинені цією діяльністю [5, с. 183].

Так, зазначені вище підходи лише частково відображають сутність поняття «витрати»: відсутність єдиного підходу до визначення витрат, з одного боку, передбачає їх різне трактування суб'єктами господарювання, а з іншого боку дозволяє оцінити понесені витрати залежно від місця їх виникнення, ролі чи ефективності на підприємстві.

Отже, поняття «витрати» певним чином пов'язане з поняттям «ресурси», тому що будь-яка діяльність підприємства неможлива без витрат ресурсів. Спочатку мають місце витрати ресурсів, а потім – результати, пов'язані із цими витратами. Таким чином, доцільно під витратами розуміти вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети [6, с. 5].

Рис. 1. Тракткування поняття «витрати» з точки зору економічної теорії

Діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від впливу багатьох факторів, які взаємодіють між собою, змінюються у часі та просторі і є специфічними як для кожної галузі промисловості, так і для кожного підприємства зокрема.

Витрати виробництва є однією з найважливіших якісних характеристик діяльності підприємства, оскільки вони визначають розмір доходів, фінансовий стан, рентабельність та конкурентоспроможність підприємства. Саме тому, серед великої багатоманітності факторів впливу, слід виділити та дослідити головні, які забезпечують ефективне функціонування суб'єктів господарювання на ринку [7, с. 45]. Питанням факторів впливу на витрати підприємства і сприяють їх зниженню, займалися відомі науковці такі, як І.А. Бланк, І.Є. Давидович, Я.С. Столяров, А.І. Поддєрьогін, Дж. Ріле, Г. Фандель. Однак це питання потребує детального вивчення, оскільки існує низка розбіжностей стосовно їх класифікації, які розглядаються відокремлено від самого процесу виробництва [1, с. 392-393].

Слід зазначити, що в економічній літературі «фактор» розглядають як істотне об'єктивне причинне явище або процес у виробництві, під впливом якого змінюється рівень його ефективності. Для виявлення характеру впливу цих факторів важливе значення має їх класифікація, яка передбачає їх поділ за різноманітними ознаками. У науковій літературі існують різні погляди стосовно факторів, що впливають на витрати підприємства, які необхідно врахувати при розробці стратегії зниження витрат підприємства. В управлінському обліку розглядається лише один фактор – обсяг виготовлення продукції. Цей підхід обмежує процес управління витратами, оскільки зводиться, по-перше, до порівняння постійних витрат зі змінними, а середніх – з граничними; по-друге, до аналізу співвідношення витрат; по-третє, до обсягу виробництва і прибутку; по-четверте, до аналізу беззбиткового обсягу виробництва, гнучких бюджетів, валового прибутку [3, с. 162].

Отже, слід погодитися з думкою Дж. Ріле, що всі витратоутворюючі фактори можуть бути згруповані на структурні та функціональні на рис. 2.

Розглядаючи структурні витратоутворюючі факто-

ри для підприємства, слід зазначити, що існує п'ять стратегічних варіантів для вибору, які залежать від економічної основи структури витрат [8, с. 172].

Отже, розкриємо сутність кожного з них. Так, масштаб – є обсяг інвестицій, які потрібно вкласти у виробництво, дослідження та розробки, маркетингові заходи для випуску продукції; діапазон є ступенем вертикальної інтеграції, що визначає ступінь розширення управління підприємством; досвід показує, скільки разів у минулому (період) підприємство успішно здійснювало те, для чого приймається рішення; технологія, яка використовується на кожній стадії ланцюга вартостей; і складність визначає широту асортименту виробів чи послуг, які пропонує споживачем. Кожен з представлених факторів передбачає вибір, який зробить підприємство з метою зниження витрат. Враховуючи особливості підприємства можна визначити вплив кожного фактора на результат його діяльності.

Функціональні фактори пов'язані зі здатністю підприємства успішно функціонувати. На відміну від структурних, які неможливо порівняти пропорційно з показниками діяльності підприємства. Згідно з цією класифікацією для всіх функціональних факторів «більше» завжди означає «краще» [3, с. 162]. До них слід віднести: ефективність планування; залучення робочої сили; комплексне управління якістю; використання потужностей; зв'язки з постачальниками.

Ще один відомий німецький вчений Г. Фандель вважає, що фактори впливу слід виявляти та систематизувати залежно від того, впливають вони із процесу виробництва чи пов'язані з іншою діяльністю підприємства, необхідною для виготовлення продукції. Тобто згідно з теорією витрат усі фактори вчений поділяє на виробничі, які мають безпосередній зв'язок з виробництвом, та позавиробничі, що пов'язані з іншими невиробничими сферами діяльності підприємства [1, с. 292-298].

Систему факторів, як впливають на величину витрат підприємства представимо в усталеному вигляді на рис. 3.

Рис. 2. Витратоутворюючі фактори

Рис. 3. Фактори, що впливають на витрати

Перейдемо до аналізу зазначених на рис. 3 виробничих факторів. До них відносяться такі: величина підприємства, виробнича програма, глибина виробництва [9, с. 242].

Величина підприємства – це сукупна виробнича потужність. Виробнича програма – випуск продукції в межах наявної номенклатури, властивої для виробничого профілю підприємства у відповідні періоди функціонування. Глибина виробництва – кількість стадій виготовлення продукції у багатостадійному виробництві.

Організації виробництва стосується рівня механізації та автоматизації, видів, типів, принципів та методів виробництва на підприємстві [10, с. 300].

Якість факторів виробництва включає такі елементи: матеріали та ресурси відповідності якості, технічне оснащення, персонал з високим рівнем про-

фесійної підготовки, що забезпечить високий рівень продуктивності праці.

Зайнятість підприємства чи потенційного фактора визначається кількістю одиниць продукції, що виготовляється за певний період діяльності. Дослідження виробничих факторів впливу на витрати свідчить, що між ними існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Зміна величини підприємства, виробничої програми чи організації виробництва завжди зумовлюють зміну якості виробничих факторів та їх пропозицій. Водночас кожна зміна рівня витрат спричиняє зворотний вплив на якість факторів виробництва, їх ціну та пропозицію. Якщо зазначені фактори не змінюються, то й рівень витрат підприємства залишається незмінним [3, с. 162].

Що стосується позавиробничих факторів, то їх кількість є значно меншою і зводиться: по-перше, до

збуту продукції, що виражається у вартості благ, витрачених на реалізацію продукції (робіт, послуг); по-друге, фінансування, що означає співвідношення використання власного та можливість отримання залученого капіталу; по-третє, дослідження і розвиток, що забезпечує підвищення якості продукції, факторів виробництва, удосконалення методів та принципів виробництва тощо [11, с. 263].

З вищезазначеного можна стверджувати, що фактори зниження витрат – це такі виробничі, організа-

ційні, технічні, природні, фінансово-економічні умови діяльності підприємства, внаслідок яких змінюється рівень, обсяг, структура, динаміка витрат будь-якого суб'єкта господарювання [12, с. 20].

Крім того, український вчений І. Давидович пропонує наступну класифікацію за суб'єктами впливу на витрати, які об'єднує у три групи [2, с. 43]: загальнодержавні, галузеві та внутрішньовиробничі представлені на рис. 4.

Рис. 4. Фактор впливу на витрати

Наведені фактори можуть викликати як підвищення, так і зниження собівартості виготовлення продукції (робіт, послуг) [13, с. 80]. У розгляді внутрішньовиробничих факторів. Що впливають на собівартість продукції підприємства, необхідно врахувати особливості галузі. Як показує практика, одні фактори діють постійно, інші мають тимчасовий характер, тобто впливають на собівартість продукції підприємства, необхідно врахувати особливості галузі. Як показує практика, одні фактори діють постійно, а інші мають тимчасовий характер, тобто впливають на рівень собівартості у певні періоди діяльності організації низку факторів не може бути точно визначеним, оскільки деякі з них залежать від особливостей складу трудового колективу та рівня керівництва, інші – від діяльності суміжних субпідрядних організацій та служб замовлення [2, с. 136].

Загальнодержавні, галузеві та внутрішньовиробничі фактори взаємопов'язані між собою і прямо і опосередковано впливають один на одного. Слід підкреслити, що в процесі діяльності, основну увагу слід звертати на внутрішньовиробничі фактори, оскільки на них впливає діяльність підприємства, його трудовий колектив, рішення, які приймаються менеджером, власником та інше. Але у вирішенні важливих завдань слід узгоджувати їх з безпосередніми виконавцями, оскільки вони виконують ці завдання і можуть заздалегідь передбачати вплив того чи іншого прийнятого рішення на кінцевий результат діяльності.

Зауважимо, що в економічній літературі представлено безліч різноманітних класифікацій. Вони відрізняються одна від одної класифікаційними ознаками. У виборі способів та інструментів, за допомогою яких ми будемо визначати та аналізувати зміни у структурі

витрат, обирається найбільш дієва [14, с. 65].

Крім того, всі фактори впливу можна поділити на зовнішні, які не залежать від діяльності підприємства та внутрішні так звані внутрішньовиробничі, тобто ті, які залежать від підприємства та управління ним. Кожне підприємство, яке здійснює будь-яку господарську діяльність, повинне приділяти значну увагу виявленню цих факторів і шукати шляхи їх попередження чи усунення. Для цього потрібно представити ще одну ґрунтовну класифікацію на рис. 5.

Ступінь впливу різних факторів на величину витрат неоднаковий: одні впливають на зміну кількох елементів витрат, інші – на один чи два, одні впливають безпосередньо, інші – опосередковано. Але управління кожним із них являється важливим елементом ефективного функціонування всього підприємства. Тому всім факторам впливу на витрати підприємства потрібно приділяти належну увагу. Це найперше зумовлює необхідність у представленні узагальненої класифікації, яка показана на рис. 6.

Розглянуті фактори являють собою систему, що забезпечує конкурентоспроможність продукції і, відповідно підприємства загалом. Значення кожного окремо фактора різне залежно від стану галузі, конкуренції у ній, розвитку підприємства, стадії циклу продукції тощо.

Таким чином, розглянувши різні класифікації факторів, які впливають на витрати, насамперед, слід наголосити на тому, що спостерігається дія синергетичного ефекту. Це проявляється у зв'язку з тим, що, впливаючи на конкурентоспроможність продукції, фактори призводять до зміни один одного. Висока конкурентоспроможність підприємства є гарантом одержання високого прибутку у ринкових умовах.

Рис. 5. Фактори впливу на витрати

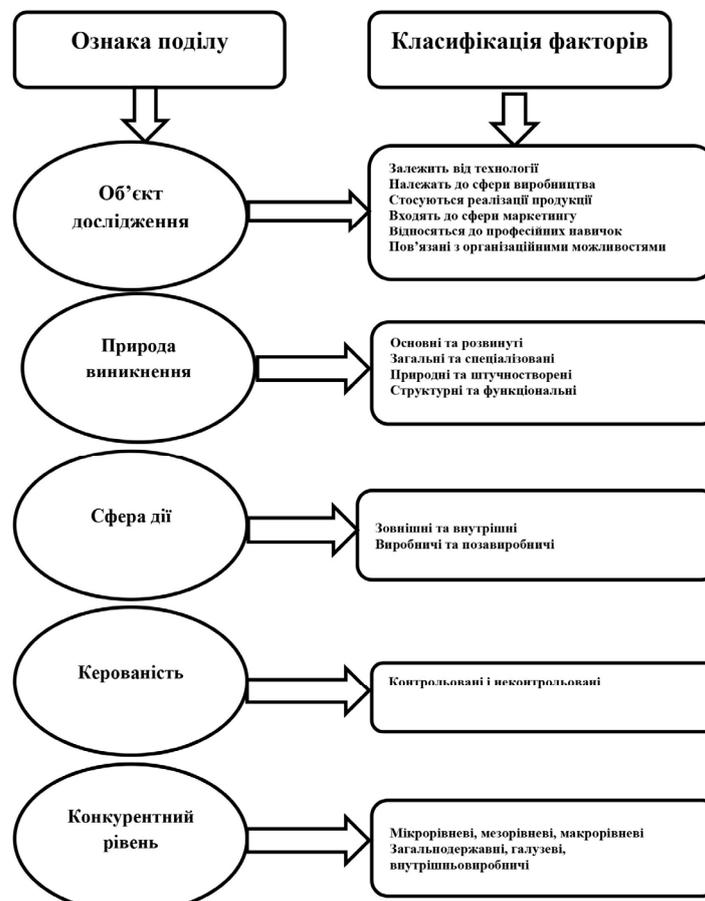

Рис. 6. Класифікація факторів впливу на витрати

Водночас підприємство ставить за мету досягнення такого рівня конкурентоспроможності, який допоможе їй ефективно функціонувати протягом тривалого періоду. Управління представленими факторами забезпечує використання цілої низки заходів для систематичного вдосконалення продукції, постійний пошук нових каналів збуту, нових груп покупців, шляхів покращення сервісу, реклами тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження теоретичних основ управління затратами підприємства було зроблено відповідні висновки:

Охарактеризовано поняття витрат та їх економічний зміст. Визначено сутність та структуру витрат промислового підприємства. Варто відзначити, що під витратами розуміють вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.

Проаналізовано різні класифікації витрат і управління ними на підприємстві. Вдосконалено класифікацію витрат підприємства для цілей управління, що містить оптимальну кількість ознак, розкриває цільове призначення та економічний зміст окремих видів витрат. Відповідно необхідно класифікувати витрати за такими напрямками: для визначення собівартості і фінансового результату, для прийняття управлінських рішень та для контролю і регулювання.

Розглядаючи поняття витрат, першочергово слід визначити їх сутність, завдання та роль у забезпеченні ефективності виробничо-господарської діяльності промислового підприємства.

Розрізняють два підходи до поняття витрат: перший базується на розумінні господарського життя з позицій трудової теорії вартості, яка передбачає взаємодію у процесі виробництва трьох основних факторів (робочої сили, предметів праці та засобів праці) з відповідною інтерпретацією поняття вартості, її складових і структури; другий підхід базується на ресурсному розумінні природи господарства, передбачаючи обмеженість всіх видів ресурсів та альтернативність варіантів їх застосування.

Існують різні теорії трактування сутності витрат діяльності підприємства за своєю економічною сутністю, галузевою ознакою та іншими напрямками, що доводять економічний зміст поняття витрат. Отже, поняття «витрати» певним чином пов'язане з поняттям «ресурси», тому що будь-яка діяльність підприємства неможлива без витрат ресурсів. Спочатку мають місце витрати ресурсів, а потім – результати, пов'язані із цими витратами. Таким чином, доцільно під витратами розуміти вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.

Проаналізовано та розкрито фактори впливу на витрати підприємства. Визначено, що діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від впливу багатьох факторів, які взаємодіють між собою, змінюються у часі та просторі і є специфічними як для кожної галузі промисловості, так і для кожного підприємства зокрема. Всі вони можуть бути поділені

на групи: витратоутворюючі на функціональні та структурні.

В управлінні підприємством важливе місце займає обґрунтована класифікація витрат. Класифікація витрат має велике значення для планування, контролювання, регулювання витрат, тобто для ефективного управління витратами та управління діяльністю підприємства, відіграє важливу роль, оскільки дає можливість визначати формування та розподіл витрат за певними об'єктами управління. Поділ витрат на різноманітні види за відповідними ознаками класифікації спрямований на вирішення найрізноманітніших завдань управління.

Отже, поняття «витрати» певним чином пов'язане з поняттям «ресурси», тому що будь-яка діяльність підприємства неможлива без витрат ресурсів. Спочатку мають місце витрати ресурсів, а потім – результати, пов'язані із цими витратами. Таким чином, доцільно під витратами розуміти вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.

Необхідність постійної роботи над вирішенням завдань оптимізації рівня витрат і забезпечення їх стійкої позитивної тенденції призвело до досить великої кількості різноманітних методів управління витратами, а саме: директ-костинг, стандарт-кост, таргет-костинг, кайзер-костинг, CVP-аналіз, кост-кілінг, бенчмаркінг витрат, LCC-аналіз тощо.

Визначено об'єкт управління витратами підприємства. Визначено, що важливою умовою достовірного визначення собівартості продукції (робіт, послуг) є правильний вибір об'єкта обліку витрат та об'єкта калькулювання. Під об'єктом витрат загалом розуміється продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, що вимагають визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат. Водночас під **об'єктами обліку виробничих витрат** розуміють групування витрат виробництва в поточному обліку, що дає можливість визначити собівартість продукції за її видами, процесами, способами та місцями виробництва. До таких об'єктів відносять вироби, їх окремі частини (вузли, деталі), групи однорідних виробів, виробництва, процеси, фази, стадії, переділи технологічних процесів, окремі операції, замовлення, види діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Грінченко А.В. Класифікація факторів впливу на витрати підприємства. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2012. Вип. 27. Т. 1. С. 392-398.
2. Давидович І.Є. Управління витратами: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
3. Костецька Н. Факторний підхід до формування стратегії зниження витрат підприємства. Галицький економічний вісник. 2011. № 1(30). С. 162.
4. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія. К: Академія, 2001. Т. 3. 952 с.
5. Фендель Г. Теорія виробництва і витрат / ред. М.Г. Грецак. К: Таксон, 2000. 520 с.
6. Шутько Т.І. Економічна сутність управління витратами підприємства. Ефективна економіка. 2014. № 12. С. 1-6.
7. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / ред. проф. Ф.Ф. Бутинець. Житомир: ЖІТІ, 2000. 608 с.

8. Данилюк М.О., Лециій В.Р. *Управління витратами на промислових підприємствах: Науково-практ. посібник.* Івано-Франківськ: ПП Супрун, 2006. 172 с.

9. Економіка підприємства: підручник / І.Ю. Чаюн та ін.; за заг. ред. проф. Н.М. Ушакової. К: Київ. нац. тогр.-екон. ун-т, 2005. 569 с.

10. Карпенко О.В. *Управлінський облік: організація, методологія, методика викладання: монографія.* Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. 341 с.

11. Мельниченко Л.Ю. *Системний підхід до управління витратами підприємства у ринковій економіці. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка".* 2001. № 417. С. 263-267.

12. Меренкова Л.О. *Управління витратами підприємства в ринковій економіці: автореф. дис. ... канд. екон. наук / Харківський державний економічний університет.* Харків, 2003. 20 с.

13. Селюченко Н.Є., Живко З.Б. *Врахування різних видів витрат при визначенні мінімальної ціни пропозиції. Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету „Львівська політехніка“.* 2005. № 533. С. 80–83.

14. *Управління затратами підприємства: монографія / Г.В. Козаченко та ін. К.: Лібра, 2007. 320 с.*

References

1. Hrinchenko A.V. *Classification of factors affecting the cost of the enterprise. Theoretical and applied issues of economics.* 2012. No. 27. Vol. 1. pp. 392-398. (in Ukrainian).

2. Davydov Yeh I.Y. *Cost Management: A Tutorial.* Kyiv: Center for Educational Literature, 2008. 320 p. (in Ukrainian).

3. Kostetska N. *Factorial approach to the formation of a strategy for reducing the cost of the enterprise. Galician Economic Bulletin.* 2011. No. 1 (30). P. 162. (in Ukrainian).

4. Mochernyi S.V. *Economic Encyclopedia.* Kyiv: Academy,

2001. Vol. 3. 952 p. (in Ukrainian).

5. Fendel H. *The theory of production and costs / ed. M.H. Hreshchak.* Kyiv: Taxon, 2000. 520 p. (in Ukrainian).

6. Shutko T.I. *The economic essence of enterprise cost management. An efficient economy.* 2014. № 12. pp. 1-6 (in Ukrainian).

7. *Financial Accounting / ed. prof. F.F. Butynets.* Zhytomyr: ZIT, 2000. 608 p. (in Ukrainian).

8. Danyliuk M.O., Leshchyi V.R. *Cost Management in Industrial Enterprises.* Ivano-Frankivsk: Suprun, 2006. 172 p. (in Ukrainian).

9. *Enterprise economics: a textbook / I.Yu. Chaiun et.al.; ed. prof. N.M. Ushakova.* Kyiv: Kyiv. nat. econ. univ., 2005. 569 p. (in Ukrainian).

10. Karpenko O.V. *Management accounting: organization, methodology, teaching methodology: monograph.* Poltava: RVTs PUSKU, 2005. 341 p. (in Ukrainian).

11. Melnychenko L.Yu. *A systematic approach to cost management of an enterprise in a market economy. Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development: Bulletin Nat. Lviv Polytechnic University.* 2001. № 417. pp. 263-267. (in Ukrainian).

12. Merenkova L.O. *Enterprise Cost Management in a Market Economy: Abstract. diss. ... Cand. econom. Sciences / Kharkiv State Economic University.* Kharkiv, 2003. 20 p. (in Ukrainian).

13. Seliuchenko N.Y., Zhyvko Z.B. *Consideration of different types of costs in determining the minimum bid price. Problems of economy and management. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic".* 2005. № 533. S. 80–83. (in Ukrainian).

14. *Enterprise cost management: monograph / H.V. Kozachenko et.al.* Kyiv: Libra, 2007. 320 p. (in Ukrainian).